

امام موسی صدر معتقد بود علمای دین نباید از خودشان طاغوت‌های دیگری بسازند/ کرامت انسان مختص مؤمنان نیست

دکتر محسن اسماعیلی در نشست «کرامت انسان و آثار آن از دیدگاه امام موسی صدر» با بیان اینکه مصلح قبل از هر چیز باید واقعیت را هر چند تلخ درک کند، گفت: امام موسی صدر می‌گوید ما علمای دین نباید

دکتر محسن اسماعیلی در نشست «کرامت انسان و آثار آن از دیدگاه امام موسی صدر» با بیان اینکه مصلح قبل از هر چیز باید واقعیت را هر چند تلخ درک کند، گفت: امام موسی صدر می‌گوید ما علمای دین نباید از خودمان طاغوت‌های دیگری بسازیم. بشر کسی را می‌خواهد که کنارش بنشیند و عرقش را خشک کند و با او زندگی کند. اگر برای علمای دین هم جایگاهی بالاتر از دیگران ساختیم آخرین امید باقی مانده بشر را نابود کرده ایم.

به گزارش خبرگزاری مهر، دکتر محسن اسماعیلی، حقوقدان و استاد دانشگاه در سیزدهمین درسگفتار اندیشه و عمل با موضوع «کرامت انسان و آثار آن از دیدگاه امام موسی صدر» ابتدا به بیان آشنایی اش با اندیشه امام موسی صدر پرداخت و کتاب نای نی را به عنوان یکی از راه‌های شناخت، نسبت به اندیشه امام موسی صدر دانست.

وی افزود: امام موسی صدر برای من از جمله شخصیت‌هایی بود که نورانیت بخش‌هایی از شخصیتشان آن قدر خیره‌کننده است که به ابعاد دیگرش توجه نمی‌شود. از جوانی اوصاف ایشان را به عنوان روحانی‌ای خوش فکر و مصلح شنیده بودم و شیفته‌شان بودم. زیبایی هجرتشان و وسعت خدماتشان مانع می‌شد که از ایشان به عنوان متفکر هم شناخت داشته باشم. تا اینکه مجموعه آثارشان به من اهدا شد. ابتدا فکر می‌کردم با مروری اجمالی از این آثار عبور می‌کنم تا اینکه شب جمعه‌ای کتاب نای و نی را دست گرفتم. اعتراف می‌کنم چند صفحه را که خواندم، کتاب‌ها را زمین نگذاشتم تا تمام کتاب‌ها را خواندم. وقتی کتاب‌ها را خواندم احساس کردم امام صدر علاوه بر یک روحانی خادم، اسلام‌شناسی کم نظیر است. ژرف نگری، زیبا نگری و نیکو گفتاری سه ویژگی کم‌نظیری است که به ندرت در یک فرد دیده می‌شود.

کرامت ذاتی انسان، گفتمان امروز جهان معاصر

این حقوقدان عضو شورای نگهبان درمورد علت انتخاب موضوع کرامت انسان برای سخنرانی اش گفت: نوع نگاه به انسان در نوع نگاه به هستی و دین و خدا اثرگذار است. اگر نگویم کرامت ذاتی انسان و حقوق ناشی از این کرامت، گفتمان اصلی امروز جهان معاصر است، باید بگویم رایج‌ترین و مهم‌ترین گفتمان است و ما به عنوان کسانی که مدعی ارائه اندیشه‌ای نو به جهان هستیم، چاره‌ای نداریم جز اینکه در این باره اظهارنظر کنیم. اما متأسفانه نظرهاییمان انفعالی و ناشی از افراط و تفریط است. ولی امام موسی صدر توانسته است اعتدال عملی و نظری در این زمینه به نمایش بگذارد.

اسماعیلی در درمورد مفهوم کرامت انسان و رویکردهای موجود نسبت به آن گفت: پرسش امروز بشر این است که آیا من فارغ از دین، جنسیت، زبان و ملیتم دارای ارزش هستم؟ آیا حقی دارم که باید رعایت شود؟ گفتمان رایج امروز دنیا پاسخ مثبت به این پرسش‌ها می‌دهد و انسان را موجودی اساساً ذی‌حق می‌داند، قبل از اینکه مکلف باشد.

وی افزود: مؤلفان اعلامیه جهانی حقوق بشر ادعایی جز این ندارند و در انتهای اعلامیه تصریح می‌کنند که هیچ‌یک از مواد اعلامیه نمی‌تواند به گونه‌ای تفسیر شود که با کرامت ذاتی مغایرتی داشته باشد. این نگاه، مبنای جهان امروز است و ما نتوانسته ایم موضعگیری صریحی نسبت به این دیدگاه ارائه دهیم.

این استاد حقوق درمورد کرامت انسان در نگره دین گفت: اصل کرامت بشر نمی‌تواند برای مسلمان مورد تردید واقع شود. این مفهوم به صراحت در متون دینی آمده است. بارزترین آن آیه 70 سوره اسراست که به صراحت می‌فرماید ما بنی آدم را کرامت دادیم و هیچ قیدی ذکر نمی‌کند. این آیه یعنی انسان به ما هو انسان، دارای ارزش و حرمت است. از میان مفسران، گفتار علامه طباطبایی را دلپذیرتر یافتیم. ایشان درمورد این آیه می‌گویند این آیه بیان حال جنس بشر است، صرفنظر از کرامت‌های خاص دیگر. بین تکریم و تفضیل تفاوت است: تکریم ارزشی است که خدا ذاتاً برای انسان در نظر گرفته است و تفضیل ارزش‌هایی است که انسان کسب می‌کند.

اسماعیلی این پرسش را مطرح کرد که چرا در برخی آیات انسان پست‌تر از حیوان ذکر شده است؟ پاسخ سنتی به این سؤال که ما را دچار تناقض می‌کند این است که انسان کرامت ذاتی دارد اما به او دستور داده شده که کرامت‌های اکتسابی کسب کند. اگر کسی سراغ کرامت اکتسابی نرفت، کرامت ذاتی خودش را هم از دست می‌دهد. یعنی اگر انسان ایمان نیاورد از حیوان بدتر است. آثار این نگاه مشخص است. می‌بینید مثلاً در رسمی‌ترین میز خطابه جمهوری اسلامی، یعنی نماز جمعه گاهی می‌گویند این‌ها که مسلمان نیستند، حیواناتی هستند که باید بگذاریم بچرند و روزگار بگذارند. مرحوم مطهری می‌گوید این طرز تفکر

خطرناک تر از انحرافی است که کلیسا در دین به وجود آورد. معتقدان به این دیدگاه اعلامیه حقوق بشر را قبول ندارند و آن را اومانیستی می دانند.

وی در نقد این دیدگاه گفت: به نظر می رسد اشتباهی در برداشت مفهوم صورت گرفته است: اگر کسی کرامت اکتسابی نداشته باشد یعنی از استعداد ذاتی خدادادی بهره نبرده است. این فرد بسیار گمراه است. از حیوان گمراه تر است چون حیوان چنین استعدادی ندارد که از آن استفاده کند. اما آیا این باعث می شود که این فرد از انسانیت هم ساقط شود و حقی نداشته باشد؟ پاسخ منفی است.

کرامت انسان مختص مؤمنان نیست

استاد دانشگاه امام صادق(ع) گفت: قرآن به صراحت می گوید دشمنی با دیگران نباید باعث مرزشکنی و نادیده گرفتن حق شود و خدا تجاوزگر به حقوق مسلمان یا نامسلمان را دوست ندارد. چرا پیامبر تهدید می کند که بدانید اگر به کافری که در پناه حکومت اسلامی زندگی می کند ظلم کنید، یا حقشان را کمتر از دیگران بدهید، لازم نیست آن کافر در قیامت از شما شکایت کند، من خودم از شما مطالبه خواهم کرد.

برداشت من از آثار امام موسی صدر این است که ایشان چنین نگاهی به انسان دارد. ایشان طبق موازین دینی می گوید انسان ها همه خوب و بر فطرت پاک خلق شده اند. چه بسا منافع شخصی و فساد محیط از بروز این فطرت جلوگیری می کند اما در همان حالت هم فطرت وی او را به صلاح دعوت می کند. در ادامه ایشان از این بحث نتیجه می گیرد که افکار و وجدان عمومی همیشه جهت گیری درستی دارد چرا که بر اساس فطرت است. لذا ایشان کرامت ذاتی را مختص مؤمنان نمی داند، آن را متعلق به بشر می داند. ایشان می گوید آن چیزی که انسان را در پیشگاه پروردگار، کرامت بخشیده، خلیفه الهی بودن است و نه محرم اسرار بودن. فرشته ها هم محرم اسرار بودند ولی کرامت نداشتند.

حقوقدان شورای نگهبان تأکید کرد: برداشت امام موسی صدر از مفهوم خلیفه الله بسیار زیباست. ایشان خلیفه الله یعنی همان طور که خدا آگاه است و مختار است، بشر هم باید آگاه و مختار در انتخاب باشد. طبق دیدگاه امام صدر، خداوند انسان را مسئول می خواهد که در همان حال به وظایف خود عمل می کند. بنابراین خلیفه الهی بودن یعنی انسان بین خیر و شر مخیر است و مجبور نیست.

محسن اسماعیلی درمورد جایگاه آزادی در اندیشه امام موسی صدر گفت: نگاه ایشان به انسان و خلیه الهی باعث شده است امام صدر به آزادی انسان و آزادی عقیده معتقد باشد و اجبار را خلاف کرامت بشر بداند. این نکته را هم می گویند که همه فضیلت انسان این است که راه ثواب را انتخاب کند و راه و ابزار این انتخاب، علم است. همان علمی که اساس خلیفه الهی بودن انسان است.

وی افزود: امام موسی صدر توحید را هم در راستای کرامت معنا می کند و پرستش کسی جز پروردگار را خلاف کرامت می داند. ایشان فقه را هم ناشی از کرامت می داند و می گوید تکیه بر حلال و حرام تنها برای صیانت انسان است تا در جهان مادی گمراه و ذوب نشود.

گلایه از علمایی که عبادت را به جای عدالت نشانده اند

محسن اسماعیلی گفت: امام موسی صدر در چند نوبت تأکید می کند که ما ادیان مختلف نداریم، یک دین داریم و رسالت همه ادیان یکی است و همه ادیان در خدمت انسان هستند. چنین تعبیری را من در جای دیگری ندیده ام. ایشان تعبیری دارد که من اسمش را تئوری عینیت دیانت و انسانیت گذاشته ام. ایشان می گوید قرآن بر هماهنگی کامل دین و انسان تأکید می کند. مفهوم اصلی اسلام تسلیم بودن است و همه ادیان چنین هستند. ایشان با استفاده از مفهوم انسانیت بین ادیان نیز پیوند برقرار می کند. با این دیدگاه همه پیامبران مسلمانند. دیانت نیز با انسانیت یکی است. لذا، دیانتی که به درد انسانیت نخورد الهی نیست و از علمایی که عبادت را به جای عدالت نشانده اند، گلایه می کند. ایشان نبود عدالت را موجب ناامیدی از دین و علمای دین می داند.

علمای دین نباید از خودشان طاغوت های دیگری بسازند

این استاد حقوق با خواندن بخشی از گفته های امام موسی صدر گفت: مصلح قبل از هر چیز باید واقعیت را هر چند تلخ درک کند. در جای دیگر می گوید ما علمای دین نباید از خودمان طاغوت های دیگری بسازیم. بشر کسی را می خواهد که کنارش

بنشینند و عرقش را خشک کند و با او زندگی کند. اگر برای علمای دین هم جایگاهی بالاتر از دیگران ساختیم آخرین امید باقی مانده بشر را نابود کرده ایم. امام موسی صدر این مباحث را تنها برای مسلمانان مطرح نمی کند و تصریح می کند که در بحث با غیر مسلمانان نه جنگ داریم، نه خشونت و نه قطع رابطه.

رفتار عملی امام در پاسداشت کرامت انسان

این استاد دانشگاه امام صادق(ع) به سیره عملی امام موسی صدر نیز اشاره کرد و دو نمونه از مواجهه امام با دو مسئله مبتلابه جامعه امروز ایران را بیان کرد: ایشان در اوایل ورود به لبنان با مشکل روزه خواری علنی مواجه بود. خودشان می گویند با عده ای از جوانان به همراه محترمان شهر به قهوه خانه و کبابی ها رفتند و از آنان برای حفظ ظاهر رمضان کمک کنند. مورد دوم مواجهه ایشان با خانم خبرنگار النهار و گفت و گو در مورد حجاب است که چطور با بیان نرم او را راضی به حفظ حجاب می کنند.

امام موسی صدر پرچمدار نگاه جدید به دین

محسن اسماعیلی با مرتبط کردن کرامت انسان به سرنوشت امام موسی صدر گفت: امام موسی صدر پرچمدار نگاه جدید به دین و پیام جدید دین است. تصور کنید اگر این تفکر در سه دهه گذشته اجازه حضور داشت و از تکنولوژی ها و تحولات روز برای اشاعه این اندیشه کمک می گرفت چه اثراتی داشت؟ ربودن ایشان بزرگترین جنایت علیه ایشان است. سکوت در این زمینه، به ویژه از طرف کسانی که مدعی حقوق بشر هستند، اجحافی به کرامت انسان است. دعا می کنیم خداوند ایشان را به ما برگرداند چرا که امروز نیازمند نگاه امام موسی صدر هستیم.